

Л.А.Пархоменко, аспірант
Уманський державний аграрний університет

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ФЕРМЕРСЬКИМИ ГОСПОДАРСТВАМИ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В статті розглянуто проблеми забезпеченості фермерських господарств Черкаської області земельним потенціалом та визначено ефективність його використання.

В статье рассмотрены проблемы обеспечения фермерских хозяйств Черкасской области земельным потенциалом и рассчитаны основные показатели его использования.

Постановка проблеми. Однією із головних умов сталого розвитку сільського господарства України є раціональне використання земельного потенціалу, як головного засобу виробництва агропромислового комплексу, а також їх оцінка. Правильне і науково-обґрунтоване вирішення цих питань дозволить створити нові земельні відносини, найбільш властиві ринковому середовищу, які будуть стимулювати продуктивні сили, сприяти підвищенню ефективності виробництва і охороні навколишнього середовища.

При реформуванні аграрного сектора основний суб'єкт господарювання на землі має уособлювати власника і господаря, що і стало одним з основних напрямів здійснення земельної реформи. Відсутність економічного інтересу селян в ефективному використанні державної землі, відчуження їх від землі призвели до кризової ситуації в сільському господарстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми відтворення і раціонального використання земельного потенціалу в аграрній сфері постійно перебувають у центрі уваги вчених–аграрників. Значний внесок у розробку цих проблем зробили В.Г. Андрійчук, О.Ф.Балацький, В.Г.Більський, О.А. Бугуцький, П.І.Гайдуцький, Лукінов, В.Я. Месель-

Веселяк, О.М. Онищенко, П.Т. Саблук, В.М. Трегобчук, Р.І.Тринько, М.М. Федоров, О.М.Царенко, В.Й. Шиян, О.М. Шпичак, В.В. Юрчишин та ін. Проте економічні дослідження щодо ефективності використання наявного земельного потенціалу фермерських господарств й створення раціональних, оптимальних за структурою високотехнологічних ресурсних потенціалів проводилися недостатньо, що вимагає подальшого вивчення.

Постановка завдання. Метою статті є визначення забезпеченості фермерських господарств Черкаської області земельним потенціалом та ефективності його використання.

Результати досліджень. “Проблема формування раціональних ресурсних потенціалів, високоефективного їх використання, а також оптимального забезпечення виробничими ресурсами всіх сфер АПК належить до числа гострих, складних та надзвичайно актуальних як у науковому, так і особливо в практичному плані. Водночас ефективне розв’язання цієї проблеми щодо національного агропромислового комплексу є пріоритетним соціально-економічним та науково-технічним завданням, оскільки йдеться про найбільш життєво важливу діяльність суспільства, пов’язану з виробництвом продовольства й аграрної сировини. Особливої актуальності та гостроти зазначена проблема набуває сьогодні, коли здійснюється радикальне реформування АПК на засадах ринкової економіки” – відмічає В.М.Трегобчук [188, 189].

До складу ресурсного потенціалу входять земельні ресурси, які є найважливішим ресурсом сільськогосподарського виробництва. Земля виступає відразу в декількох якостях: по-перше, як територія, на якій розташовані будівлі, споруди, приміщення для худоби, зберігання матеріальних ресурсів і продукції; по-друге, завдяки своїм родючим властивостям – як головний засіб сільськогосподарського виробництва, більш того, як знаряддя праці; по-третє, будучи об’єктом меліоративних і інших робіт, спрямованих на окультурення і підвищення її родючості, вона є предметом праці. Поєднуючи в собі ознаки предмета і знаряддя праці,

земля, таким чином, перетворюється в найважливіший засіб сільськогосподарського виробництва, функціонування якого в свою чергу передбачає наявність ряду інших засобів виробництва і певного рівня розвитку продуктивних сил.

Згідно із чинним законодавством України землі фермерського господарства можуть складатися із:

- 1) земельної ділянки, що належить на праві власності фермерському господарству як юридичній особі;
- 2) земельних ділянок, що належать громадянам – членам фермерського господарства на праві приватної власності;
- 3) земельної ділянки, що використовується фермерським господарством на умовах оренди.

Земельним Кодексом встановлено, що на період до 1 січня 2010 року громадяни та юридичні особи можуть набувати право власності на землі сільськогосподарського призначення загальною площею до 100 га. За законом ця площа може бути збільшена у разі успадкування земельних ділянок. Даним нормативним актом також заборонено до 1 січня 2007 року продавати та іншим способом відчужувати земельні ділянки та земельні частки (паї), крім міни, передачі у спадщину та при вилученні земель для суспільних потреб [2].

Громадяни України, які до 1 січня 2002 року отримали в постійне користування або оренду земельні ділянки для ведення фермерського господарства, мають переважне право на придбання (викуп) земельних ділянок розміром до 100 га сільськогосподарських угідь, у тому числі до 50 гектарів ріллі, у власність з розстрочкою платежу до 20 років.

Законами України “Про фермерське господарство”, “Про колективне сільськогосподарське підприємство”, Земельним Кодексом України закріплено право виходу з КСП із своїм земельним та майновим паєм. Земельний пай (у розмірі середньої земельної частки) у приватну власність для створення фермерського господарства передається

безкоштовно, решта ж землі у приватну власність передається за плату. Це положення вже набуло широкого використання, особливо у ході реформування аграрного сектора у відповідності з Указом Президента України від 3 грудня 1999 року. Протягом 2000 року на базі попередніх формувань було створено близько 1300 фермерських господарств.

Не дивлячись на динамічність процесу та об'єктивні умови, що сприяють становленню і розвитку фермерства, сьогодні дані господарства мають суттєві проблеми: більшість фермерів Черкаської області малоземельні, хоча середня площа господарства за рахунок великих реформованих фермерських господарств є досить значною (табл.1).

1.Наявність та розміри фермерських господарств Черкащини
за землекористуванням

Показники	Роки											2005 рік до 1995 року, разів
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	
Кількість господарств	164	356	462	509	532	553	870	920	1025	1067	1102	6,7
Площа с.-г.угідь, тис.га	3,4	7,9	10,7	11,6	12,3	14,6	50,9	50,0	56,6	69,3	82,5	24,3
в т.ч. ріллі, тис. га	2,9	6,9	9,5	10,2	10,9	13,4	47,5	47,5	53,1	67,3	80,3	27,7
Припадає с.-г.угідь в середньому на одне господарство, га	20,7	22,2	23,2	22,8	23,1	26,4	58,5	54,3	55,2	64,9	74,9	3,6
в т.ч. ріллі	17,7	19,4	20,6	20,0	20,5	24,2	54,6	51,6	51,8	63,1	72,9	4,1

Середні розміри фермерських господарств Черкащини не дозволяють ефективно використовувати наявну земельну площу при тому напрямі спеціалізації, який характерний для даної зони. Невеликі розміри даних господарств спонукають їх займатися виробництвом працемістких культур (овочі, плоди), а також виробництвом продукції тваринництва.

Щодо структури площ сільськогосподарських угідь, то в 2005 році у фермерських господарствах області 96% припадало на рілля, 2,3% - на пасовища, 1,4% та 0,3% займали сіножаті та багаторічні насадження.

Фермерські господарства можуть брати землю в оренду. Право оренди земельної ділянки – це засноване на договорі платне володіння і користування земельною ділянкою, необхідною орендареві для впровадження підприємницької та іншої діяльності. Оренда земельної ділянки може бути короткостроковою (не більше 5 років) та довгостроковою (не більше 50 років). В країнах з розвинутою ринковою економікою оренда земель є найпоширенішою формою її використання. Так, частка орендованої землі в США складає 40%, а в країнах Європи – 32,7% [3]. У середині 90-х років оренда землі набула значного поширення в сільському господарстві України. В оренду було передано 6 млн.га земель, або 24% площі земельних паїв. Найбільше було передано в оренду земельних паїв у Донецькій, Львівській та Черкаській областях.

Розглянемо показники ефективності використання земельних ресурсів у фермерських господарствах Черкащини (табл.2).

2. Групування фермерських господарств Черкаської області за площею сільськогосподарських угідь (2005 рік)

	Кількість господарств	Площа с.-г. угідь, га	Кількість працівників, чол.	Виручка від реалізації продукції, тис.грн.	Чистий прибуток (збиток), тис.грн.	Собівартість реалізованої продукції, тис.грн.	Рівень рентабельності (збитковості), %
До 3 га	17	39,31	17	830,0	452,7	385,3	117,5
Від 3,1 до 5 га	20	86,40	27	254,7	40,5	254,5	15,9
Від 5,1 до 10 га	67	549,72	81	522,7	84,0	583,1	14,4
Від 10,1 до 20 га	173	2722,42	226	1684,9	125,3	2209,1	5,7
Від 20,1 до 50 га	327	11451,96	524	7632,7	1075,9	7889,2	13,6
Від 50,1 до 100 га	120	8468,02	216	8955,6	1539,6	8752,6	17,6
Від 100,1 до 500 га	159	35701,69	406	34500,2	6199,7	35039,0	17,7
Більше 500 га	25	23520,06	108	30943,8	6043,7	27495,0	22,0

Дані таблиці свідчать, що стосовно більшості фермерських господарств необхідно поступово вирішувати проблему оптимальних

розмірів земельних наділів, які приходяться на одну ферму. Саме це буде слугувати переходу фермерських господарств в якісно новий стан, а відповідно певного вирішення назрілих проблем в усьому аграрному виробництві. Ось чому, на нашу думку, у найближчій перспективі слід зосередити увагу на розвиток оптимальних розмірів фермерських господарств. Лише вони зможуть придбати і ефективно використовувати сучасну техніку і технологію, забезпечувати раціональні сівоزمіни. Все це дозволить збільшити продуктивність та ефективність даних господарських структур, які зможуть одержувати доходи, що забезпечать розширене відтворення.

Висновки. Отже, перехід держави до сталого розвитку неможливий без розв'язання проблеми підвищення ефективності використання земельного потенціалу фермерських господарств. Це пов'язано із змінами в земельних відносинах, появою різних форм господарювання і власності на землю та організації його використання. Одним із напрямів підвищення ефективності використання земельних ресурсів фермерами є оптимізація розмірів земельних наділів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Трегобчук В.М. Формування і вдосконалення ресурсного потенціалу національного АПК в умовах ринкової економіки // Економіка АПК. – 1996. – №4. – С.8-15.
2. Земельний кодекс України: Офіційне видання-К.: Видавничий дім “Скарби”, 2001.-160с.
3. Аграрна реформа в Україні / П.І.Гайдуцький, П.Т.Саблук, Ю.О.Лупенко та ін.; За ред. П.І.Гайдуцького. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 424 с.